

Az „agribashing” megjelenése Franciaországban

GYURIS ÁRPÁD

Kulcsszavak: francia mezőgazdaság, peszticidok, média

JEL-kód: Q18, R10, K32

**ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK,
KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK**

Tanulmányomban egy, egyelőre leginkább a francia társadalmi beszédben előforduló kifejezéssel foglalkozom, amely a mezőgazdaság és a társadalom közötti viszony egyik jellemzője lehet. Az *agribashing* fogalom azokat a támadásokat jelenti, amelyeket a mezőgazdaságnak el kell viselnie különböző szereplőktől és helyzetekben. Az írásomban ennek a fogalomnak a jelentésével, illetve a mezőgazdaság és a társadalom közötti különböző interakciókkal kívánok foglalkozni. A kifejezés a francia agráriumban jelent meg, és megpróbálja leírni azokat a vélt vagy valós „zaklatásokat”, amelyeket az agrárszektornak vagy pedig az egyes termelőknek el kell viselniük. Már a kifejezés első megközelítésekor felmerülhet a kérdés, hogy mennyire megalapozott a fogalom használata egyáltalán, illetve hogy létezik-e jogos kritika vagy felvetés a társadalom részéről, amelyeket a mezőgazdaságnak meg kellene fogadnia, és hogy mennyire bölcs dolog ebben a vitában az államnak szerepet vállalnia, vagy egyáltalán milyen módon szabad megnyilvánulnia.

Vannak kétségtelenül olyan támadások és sokszor megalapozatlan kritikák, amelyek kifejezetten a mezőgazdaság és azok szereplői felé irányulnak. Ilyenekre jelentenek példát azok a történések (bűncselekmények), amikor telephelyekre törnek be, vagy gépeket és állatokat visznek el a termelők házaiból. A médiában is sokszor megjelennek igaztalan hírek vagy ferdítések, amelyek a gazdálkodók nagy részét sérthetik.

Az agribashingot és a mezőgazdasággal kapcsolatos támadásokat akár válságjelenségként is lehet azonosítani. A cikkben több olyan problémát jelzek (megélhetés, növényvédő szerekkel kapcsolatos kérdések, külföldi áruk), amelyek inkább vannak hatással a francia mezőgazdaságra, mint a félreértésekkel teli kritikák. A bűnözés ebben a kontextusban is megjelenik, és sajnos a termelők is elvethetik a súlykot tiltakozásaik során, amellyel akár erőszakos cselekményeket is megvalósíthatnak.

A téma a magyar tudomány és társadalom számára sem irreleváns, mivel a mezőgazdaság és a társadalom kapcsolata nálunk is számos kérdést vet fel. Ha esetleg ennek a fogalomnak a magyar átvételére gondolnánk, akkor elővigyázatosan kellene eljárni, mert nem kellően tisztázott, és a folyamatos megalapozatlan használata akadályozhatja a kiegyensúlyozott társadalmi párbeszédet, ugyanakkor a magyar mezőgazdaságnak (párhuzamosan a franciával) számos egyéb problémája is akad jelenleg (akár fontosabbak is).

ANYAG ÉS MÓDSZER

A tanulmányomban a francia mezőgazdasággal foglalkozó francia nyelvű cikkeket vizsgálom meg, amelyek különböző szemszögből taglalják az *agribashing* körébe tartozó cselekményeket és magát a fogalmat is. Elsőként igyekszem körülírni az agribashing szó jelentését, és figyelembe veszem, hogy milyen különböző nézőpontok alakultak ki körülötte. Utalok arra, hogy milyen egyéb, az agribashing jelenséghez tartozó kérdéseket vizsgáltak meg szakértők, például a szociológia és a kriminológia aspektusából származó felvetéseket is általában idekapcsolnak. Megvizsgálók több francia jogszabályt is, amelyek az agribashing témakörébe tartozó kérdésekkel foglalkoznak, illetve olyan kérdéseket érintenek, mint például a növényvédő szerek használata vagy a kereskedelmi megállapodások elősegítése. Több mezőgazdasági problémára is utalást teszek, illetve hogy milyen módon próbálja a politika megoldani ezeket a kérdéseket. A tanulmány utolsó részében statisztikákat mutatok be, amelyek kapcsolatba hozhatóak az agráriumban előforduló bűnesetekkel.

BEVEZETÉS: AZ AGRIBASHING FOGALMA

Az *agribashing* kifejezés 2016-ban az Agriculture et Environnement folyóirat főszerkesztőjének Twitter-üzenetében szerepelt először. A fogalom a mezőgazdaság válságaihoz kapcsolódik, amelyek a közvéleményben is nyomot hagytak (Sencébé, 2021). A krízisek következményeképpen az úgynevezett „hagyományos” mezőgazdasági modellt erősen megkérdőjelezték (Sencébé, 2021). Az *agribashing* kifejezés egy jogszabály vitája kapcsán is előkerült, majd az FNSEA (*Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles*, Mező-

gazdasági Termelők Szakszervezeteinek Országos Szövetsége) is használta szlogenül (Matalon, 2019; Bachelet és Carpon, 2019). A fogalom használatával arra a megvetésre kívántak utalni, amelyben véleményük szerint a mezőgazdaság egésze osztozik: negatív hozzáállás tapasztalható a környezetvédelmi egyesületek, a hatóságok, illetve egyes fogyasztók részéről is (Matalon, 2019; Sencébé, 2021). Az angol *bashing* szót gyakran használják olyan helyzetekre, amikor valaki szisztematikus támadások áldozata, különösen, ha az a médiában nyilvánul meg (Fougier, 2018: 3).

A két úgynevezett „többségi” szakszervezet, az FNSEA és a JA (*Jeunes Agriculteurs*, Fiatal Gazdák) jelentősen hozzájárultak a kifejezés népszerűsítéséhez oly módon, hogy azt mozgósításra használták 2019 októberében egy tüntetéssorozat alkalmával, ahol a *Stop Agribashing* szlogen a *#Sauvetonpaysan* ('Mentsd meg a parasztodat!') hashtag mellett szerepelt. Más szakszervezetek, például a *Confédération Paysanne* (Parasztszövetség) szerint a kifejezés használata inkább elfedi a valódi problémákat, például az alacsony jövedelmet az agrár-élelmiszeriparban vagy az agrárstruktúrák koncentrációját. E nézőpont szerint a jelenlegi meghatározó agrár- és élelmiszer-politika nem azért problematikus, mert kizsákmányolóhoz vezet, hanem azért, mert „társadalmi, gazdasági és ökológiai vészhelyzetet” idéz elő (Confédération paysanne de Touraine, 2020.01.24. l. Sencébé, 2021). Fougier szerint elengedhetetlen annak meghatározása, hogy mit tekintünk agribashingnek, mert létezése nagymértékben függ a megadott definíciótól. A levont következtetés szerint valóban létezik ilyen probléma Franciaországban (Fougier, 2018: 4).

A kifejezés, illetve a jelenség egészen hivatalos jelleget kapott, amikor a francia

csendőrség 2014-ben felállította a Déméter-sejtet¹ (*Déméter cellule*) (Foucart és Horel, 2020), hogy a különböző, mezőgazdaságot ért bűncselekményekkel szemben küzdjön, sőt ehhez kapcsolódóan különböző prefektúrákban (megyei közigazgatási hivatalok) is megjelentek az *agribashing*gel foglalkozó megfigyelőhelyek (*agribashing observatoires*) (Delanglade, 2020; Lastennet, 2020).

AZ AGRIBASHING MEGVALÓSULÁSA

Az *agribashing* fogalmát többféle magatartással és megnyilvánulással azonosítják. Az ezzel foglalkozó szakértők szerint leginkább az egyre több fizikai és átvitt értelemben vett támadást lehet idesorolni. Ezek közé tartozhatnak a termelőket ért lopások, amelyek tárgya lehet üzemanyag, termés vagy esetleg állatok. Ugyancsak támadásként könyvelik el a termelők az illetéktelenek jogtalan behatolását telephelyeikre, tanyáikra (Delanglade, 2020). A behatolók mocskos megjegyzéseket tartalmazó filmeket is készítenek, és azokat a közösségi hálózatokra töltik fel. A betolakodók törnek zúzhatnak és lophatnak is (Présentation, 2019). A rongálásoknak különböző ideológiákból fakadó mozgatórugói lehetnek, sőt ezeknek a tetteknek akár szimbolikus jelentőséget is tulajdonítanak az elkövetőik. A termelők tulajdonát érő rongálások komoly károkhoz vezethetnek, amelyek jelentős anyagi vagy fizikai következményekkel járnak a termelőkre nézve. A rongálások akár tűzokozásban is materializálódhatnak. A mezőgazdasági gépek elrontása is szerepel a repertoárban. A zavarás megnyilvánulhat abban, hogy idegen személyek mezőgazdasági területeket foglalnak el, vagy pedig különféle eseményeket szerveznek engedély nélkül más tulajdonában álló földterületre (Présentation, 2019). Meg kell említeni, hogy a termelők tevékenysége miatt sokszor a

helyi lakosság is elégedetlenkedik, ugyanis a mezőgazdasági termelés zajjal, kósszal, szaggal és számtalan további kellemetlenséggel járhat együtt (Delanglade, 2020). Ugyanakkor a gazdálkodókra számos előírás vonatkozik, amelyeknek tiszteletben tartása a feszültséget is csökkenti. Az állattartóknak egészségügyi szabályokat kell követniük, például azzal kapcsolatban, hogy mekkora távolságban lehet az állattenyésztésre szánt épületeknek elhelyezkedniük a lakóövezektől, illetve további műszaki-higiéniai szabályokat, amelyek a kártevők elszaporodását kívánják megakadályozni, külön normák vonatkoznak a keletkezett szennyvíz kezelésére. A műszaki előírások alkalmasak arra, hogy megakadályozzák a mezőgazdasági tevékenységekkel járó kockázatok és a szennyezést is. A prefektus módosíthatja ezen normák egy részét. Léteznek emellett a mezőgazdasági tevékenységre vonatkozó nemzeti jogszabályok is. Az a megoldás is hasznos, hogy a gazdálkodók képviselői, a helyi hatóságok, illetve más érdekelt felek egymás között tárgyalásokat folytatnak le és megállapodásokat dolgoznak ki, valamint a helyes gyakorlatokról szóló útmutatókat végrehajtják (Agriculteurs, 2020).

Azt az egyre inkább elharapózó jelenséget is az *agribashing* körébe tartozónak tekintik, hogy a mezőgazdaságot (okkal vagy anélkül) negatív szereplőként tüntetik fel a médiában. Ennek szemléletes példája a híradásokban az agrárium vegyszerhasználatának kritizálása, amelyről az a vélemény terjedt el a nyilvánosságban, hogy megmérgezi a levegőt, a vizet, és ennek következtében rákot idéz elő. Állatvédők az állatokkal kapcsolatos bánásmódot kifogásolják, és akár támadásokat is elkövetnek állattartó telepek ellen. A 2019-es jelentésében a La France agricole (francia agrármagazin) megállapította, hogy a közösségi médiában is általánosak lettek a támadások (Delanglade, 2020). Ezen

¹ A Déméter név a mezőgazdaság görög istennőjére utal.

kritikák azonban nem mindig objektívek. A növényvédő szerek használata a gazdák számára is rákkeltő lehet. Ugyanakkor léteznek a növényegészségügyi termékek csökkentésére vonatkozó tervek, amelyeket a gazdálkodók betartanak (Agribashing, 2019). 2009-ben vezették be az Ecophyto 2018 nevű programot, amelynek célja az volt, hogy 10 év alatt 50%-kal csökkentsék a növényegészségügyi termékek használatát. A terv keretében képzések, valamint tudatosság-növelő, nyomon követési programok indultak a mezőgazdasági kamarák részvételével. Létezik egy uniós irányelv a peszticidek fenntartható használatáról, amely előírja a nemzeti cselekvési tervek ötvenkénti felülvizsgálatát. Most már elindult az Ecophyto 2 + terv is (Ecophyto).

Vitatott helyi szabályozás volt Langouët polgármesterének peszticidellenes rendelete. A 2019. május 11-i önkormányzati rendelet megtiltotta a növényegészségügyi termékek használatát 150 méternél kisebb távolságban bármely lakó- vagy hivatalos használatra szolgáló épületet tartalmazó kataszteri telektől (Leclercq, 2019). Langouët képviselőjét a prefektúra kérésére Rennes közigazgatási bíróságához idézték, és a rendelet megsemmisítésére kérték. A rendelet támogatói gyűlést rendeztek, kerékpártúrát szerveztek és több politikus is reagált az esetre, az ügy a helyi és országos médiában is címlapra került (Michel, 2019). A roueni közigazgatási bíróság végül 2019. október 25-én megsemmisítette a peszticidek használatát korlátozó fenti rendeletet azzal az indokkal, hogy csak a földművelésügyi és élelmiszerügyi miniszter rendelkezik hatáskörrel a növényvédő szerek használatának a szabályozására (Radisson, 2019). Ez az önkormányzati rendelet széles vitát indított el Franciaországban. Számos más városi és vidéki önkormányzat adott ki hasonló rendeleteket. Benoit Davin szakértő szerint a tilalom azt jelentette volna csak Aisne-ban, hogy 10 000 hektáron kellene mellőzni a szereket, ami több tízezer tonna

búza-termés kiesését jelenti, aminek értéke meghaladja jóval a millió eurót (C'est quoi, 2019). Valójában 2019 végére a gazdaságok hasznos mezőgazdasági felületének 9,5%-át az ökológiai termelési módszer szerint kezelték, azaz minden tizedik parcellát. A felhasznált mennyiség változó, de sok hagyományosan gazdálkodó termelő egyébként is csak nagyon kevés növényvédő szert használ (Agribashing, 2019). Vannak arra szintén példák, hogy táblákat helyeznek el a termőföldek mellett, amelyre kifejezetten azt írják a tiltakozók, hogy a termelő a fogyasztók számára rákbetegséget termeszt (pl. *Ici, on cultive votre futur cancer* – Itt termeljük az Ön jövőendő rákbetegségét).

A vegyszerek használatával kapcsolatos kritikák ugyanakkor ellentmondásosak. Miért is a potenciálisan veszélyes termékek használói érdemlik ki a figyelmet, miért nem azok, akik a szereket gyártják? Miért találkozunk a rákkeltő anyagok elleni kritikákkal a mezőgazdaságban gyakrabban, mint más ágazatokban? A takarítócégek például szintén használnak vegyszereket és rákkeltő anyagokat, de ugyanakkor az már nem lenne helyénvaló, hogy egy egyszerű takarítónőt mérgezővel vádoljanak. Logikus-e a mezőgazdasági termelőt felelőssé tenni az általa használt növényegészségügyi termékek létezéséért is? A gazdák túlnyomó többsége tisztában van a termékeknek a veszélyeivel, különösen azért, mert ők az elsők, akik kapcsolatba lépnek velük, és gyakran a családjukkal együtt a gazdaságok közelében élnek (Agribashing, 2019). A sokkoló akciók, mint például a földek végén elhelyezett jelek, felhívják az emberek figyelmét. Viszont a társadalmi vitát már nem biztos, hogy elősegíti ez a kérdéses módszer. Az át nem gondolt kritikák következménye, hogy elhitetik a nyilvánossággal, hogy a gazda általában szennyező, sőt mérgez is, ám ez neki a termelői helyzete miatt visszas, mert éppen ő az, aki élő szervezetek fejlődését segíti elő és a lakosságot is táplálja a munkájával (Agribashing, 2019).

VITATOTT KÉRDÉSEK AZ AGRIBASHING FOGALMA KÖRÜL

Az *agribashing* kifejezés általános használata vitatott. Például Christiane Lambert, az FNSEA munkatársa arra kérte kollégáit, hogy kerüljék a fogalmat; illetve másokat is lehet említeni, például Jacques Jaouen-t, a Bretagne-i Regionális Kamara volt elnökét, akik nem elégedettek a fogalommal. Ők kiemelik, hogy fontos lenne, hogy kommunikáció jöjjön létre a mezőgazdaság és a társadalom között: az agráriumnak meg kell érteni és előre kell látni a társadalmi elvárásokat, és párbeszédet kell kezdeményeznie különösen a civil szervezetekkel, a helyi szereplőkkel (Caraes, 2019). Van der Ploeg szerint az FNSEA úgy használja az *agribashing*ot, mint egy gyűjtőproblémát: összekapcsolja az állatjóléti aktivisták fizikai támadásait az állam környezeti politikájával, azt a feltevést, hogy a fogyasztók nem akarnak méltányosabb árat fizetni, valamint a klímaválságot. Ezeket egy kategóriába sorolva, elkerüli a mezőgazdaságon belüli szükséges vitákat. Van der Ploeg utal arra is, hogy a francia mezőgazdaságban meglehetősen nagy különbségek találhatók, tekintettel a különböző szereplőkre, nézetekre, érdekekre és kilátásokra. Az FNSEA *agribashing* fogalma populistá érvelés, más szervezet, például a *Confédération Paysanne* (Parasztszövetség) meg is különbözteti már magát ettől. Úgy érvelnek, hogy nincs értelme az agrártermelés negatívumáról beszélni, sem pedig olyan feltételezésekről, amelyek szerint a városi emberek nem szeretik a termelőket. A kritika inkább az olyan agrármodellt illeti, amely komoly hitelekkel terheli a termelőket, kiüresíti a vidéki térséget, lerombolja a biodiverzitást, megfertőzi a talajt és a vizet, lerombolja az ökoszisztémát és az egészséget, és hozzájárul a klímaváltozáshoz (van der Ploeg, 2020: 602).

Ha az *agribashing* társadalmi okait kí-

vánjuk kutatni, akkor vissza kell utalnunk a korábbi évek francia történéseire. Fougier úgy véli, hogy 1996-tól kezdve megszakadt a kapcsolat a társadalom és a mezőgazdaság között, ami szerinte a szarvasmarhák agyvelőgyulladásra okozta válságra és a GMO-vitákra vezethető vissza. Ezek a történések a közvéleményben alapvető kétségeket ébresztettek az agrárium iránt. A 2010-es évek óta megfigyelhető, hogy a mezőgazdaság és a társadalom kapcsolata még inkább gyengül. Ennek a folyamatnak szintén több eredője van, például a hagyományos mezőgazdaság kritikája, a különböző növényvédelmi szerek használatának kérdései, az állatállomány fenntartásának környezetvédelmi és egészségügyi szempontból folyó vitája, illetve az állatjólét tiszteletben tartásának fontossága. A társadalomban sokféle aggodalom él, amely a méhek eltűnésétől kezdve a ráktól való félelemig terjed. A gazdák részéről viszont egzisztenciális szorongás jelentkezik, illetve az ökológiai átmenet során is megfogalmazódnak bennük kérdések. Olyan vélemények is megtalálhatóak köreikben, hogy az állami támogatást igazságtalanul osztják el, nincs elegendő jövedelmük, és bennük ezek a tapasztalatok a diszkrimináció érzését erősítik (Malsang, 2018).

Bizonyos fokú túlzás is érezhető, amikor a fent említetteken túl az *agribashing* körébe sorolják az ökológiai normák erőltetését, az adókat, illetve bizonyos termékek előállításának felszámolását, az állatjólét javításának hangsúlyozását, amely akár a termelők számára az állattenyésztés megszűnését jelentené, illetve egyéb, a médiában elhangzó követeléseket. Ugyanakkor – bár ez az általános vélekedés – Fougier szerint nem helyénvaló a különböző környezetvédelmi szervezetek túlzott befolyását hangoztatni. Ugyanis a lakosság nagy része nem osztja a médiában elhangzó különböző felvetéseket és aggályokat (Malsang, 2018). Emellett meg kell említeni azt is, hogy a tenyésztők jelentős erőfeszítéseket tettek az állatjólét

területén, Franciaországban a legszigorúbb szabványok vannak érvényben. A Földművelésügyi Minisztérium a 2016–2020 közötti időszakra az állatjóléttel kapcsolatban kiemelt cselekvési tervet terjesztett elő (C'est quoi, 2019). Az *agribashing* érzésének egyik lényeges kiváltó oka az agrokémiai ipar és a biotechnológia alkalmazása miatti kritikák, amelyek elsősorban a termelőknél csapódnak le. A fogyasztók kiváltóképp a mezőgazdaságot találják meg mint a kritikájuk lehetséges célpontját. Aktuálisan már nem a GMO-k elleni küzdelem uralja a közbeszédet, hanem inkább a növényvédő szerekkel és az intenzív állattenyésztéssel szembeni ellenállás (Fougier, 2018: 6). Általánosabban fogalmazva, egy ambivalens viszonyt tartanak fenn a fogyasztók a termelőkkel, akikhez ugyan kötődnek is, de akiket a (számukra) nem túl éreynes termelői gyakorlatokkal is vádolhatnak, fenntartva ezzel az *agribashing* fogalmát (Schelcher, 2020: 43).

Van, aki úgy véli, hogy az *agribashing* fogalma túlzott érzékenységre utal. Mer felteszi azt a kérdést, hogy a jelenség egyáltalán létezik-e. Szerinte igen, mert számos helyen sok ember használja magát a kifejezést. Viszont el kell ismerni – teszi ő is hozzá, hogy Franciaországban nagyon pozitív a kép a gazdákról, amit számos kutatás megerősít, bár ezt a kedvező véleményt a gazdák maguk nem hiszik el. Nyilvánvaló az is, hogy bizonyos témákban az állampolgárok szeretnének kérdéseket feltenni és válaszokat kapni, például a környezet, az egészség vagy a különböző tenyésztési módszereket illetően (Mer, 2018). A képet az *agribashing*ről az is árnyalja, hogy a negatív hozzáállás nemcsak külső személyek vagy szervezetek részéről tapasztalható, hanem a mezőgazdaságon belül is egyes csoportokat jellemezheti, amikor egy másik csoportot le kívánnak járatni. Ez a jelenség akkor nyilvánulhat meg szembeötlő módon, ha egy bizonyos termesztési módszer védelméről van szó, amellyel akár jelentős

eredmény is elérhető, ám a módszer alkalmazói a környezetvédelem érdekében nem akarnak tenni semmit (Matalon, 2019). Van olyan biogazdálkodó, aki úgy véli, hogy az *agribashing* fogalma, amelyet az FNSEA használ, ellehetetleníti a párbeszédet a társadalommal a mezőgazdasággal kapcsolatos kérdésekről (Matalon, 2019).

A termelők részéről is jelentkezett az a felismerés, hogy információkat kellene megosztani magukról, és teljesen elfogadható, ha a fogyasztóknak is elmondják, hogy honnan van az adott étel, milyen technológiával készítik azt. A tájékoztatás segíthet abban, hogy sokkal elfogadottabban legyenek például a közösségi médiában, ahol megismerhetik a munkájukat. Az *agribashinggel* szemben elkezdték az *agriloving* (agráriumot szerető) kifejezés használatát (Delanglade, 2020). A fogalmat 2019-ben konstruálták meg az InVivo vállalkozás keretében (első mezőgazdasági szövetkezeti csoport Franciaországban) kommunikációs szakértők. A felső politika is elkötelezett a mezőgazdaság felé, például Macron elnök egyik interjújában, amely több regionális napilapban is megjelent, beszélt arról, hogy különleges ragaszkodása van a mezőgazdasághoz, amely szerinte a „franciaságnak” a része (*l'art d'être français*) (Carrey, 2020). A köztársasági elnök szerint a mezőgazdaságot ért támadások elfogadhatatlanok (Sencébé, 2021).

Ha az *agribashing* megalapozottságát keressük, lehetséges, hogy leginkább a média azon része foglalkozik a témával, amely szeret konfliktusokat gerjeszteni és vitákat folytatni, illetve túlzott jelentőséget tulajdonít a gazdák elleni agresszió egyes formáinak, néha azt a benyomást keltve, hogy a jelenség általános. A francia társadalom támogatja a gazdákat, bár jelentős része úgy véli, hogy utóbbiak nem figyelnek eléggé a környezetre és annak védelmére. A lakosságnak nagyon pozitív, „idealizált” képe van mezőgazdaságról, amely még egy korábbi évszázadból származik (ezen

kép alapján a gazda a természet ölen, a kis madarak között munkálkodik). Ezzel szemben a modern világ okostelefonos, öltönyös gazdavállalkozója meglehetősen gyanúsán fest. Ezzel mintha azt gondolnák, hogy a mezőgazdaságnak nincs joga fejlődni, és egy idealizált múltban kellene maradnia. Van olyan vélemény, amely szerint az *agribashing* csak egyes gazdálkodókat érint és nem a mezőgazdaság egészét, amelyről a társadalom nagyrészt elismerően, pozitívan vélekedik, és amit idealizál (Agribashing, 2019). Lehet olyan magyarázat – Mer szerint – az *agribashing* kifejezés térnyerésére, hogy az egyéni és kollektív harag fókuszpontjaként funkcionál (Mer, 2018), valamint szlogenként szolgál arra, hogy összeszerveződjön a mezőgazdasági szektor, amely látszólag elzárkózik a társadalomtól (Sencébé, 2021).

Jacques Jaouen, a Bretagne-i Regionális Kamara elnöke szerint a különböző felmérések is azt bizonyítják, hogy a mezőgazdaság megbízható és minőségi termékeket állít elő, viszont kevésbé látják ezt az emberek. Ebben az esetben – teszi fel a kérdést – az *agribashing* kifejezést nem lenne-e jobb felváltani egy másikkal, amely jobban tükrözi a helyzetet: ez pedig az *agro-ignorance* (agrár erőszakos/arrognás tudatlanság) lenne szerinte (Agribashing, 2019).

A FRANCIA MEZŐGAZDASÁGBAN FELMERÜLŐ GONDOK

Az *agribashing* jelensége mellett azonban a teljesség igénye nélkül számos probléma létezik a francia mezőgazdaságban, amely hevesebb vitákat és indulatokat képes kiváltani. A termelők megélhetésének gondjai a nyugdíjba vonulás után felerősödnek. Ezzel kapcsolatban Macron elnök azt javasolta, hogy havi 1000 eurós nyugdíjat (minimum) folyósítsanak számukra, de ez csak a 2022-től nyugdíjba vonulóakra vonatkozna. Egy másik probléma a francia mezőgazdaságban (akárcsak Magyaror-

szágon) a jövedelmezőség. A felvásárlási és eladási árak közötti különbség különösen szembeötlő a nagy hipermarketekben. A hipermarketek bevétele jókora, és az ott elérhető árukért a fogyasztóknak is sokat kell fizetniük, viszont a gazdáknak kifizetett leadási árak nem érik el az általuk elegendőnek tartott szintet. 2018-ban fogadták el a *mezőgazdasági ágazat kereskedelmi kapcsolatainak kiegyensúlyozásáról, valamint az egészséges és fenntartható élelmiszerekről* szóló ún. EGalim törvényt (*la loi pour l'équilibre des relations commerciales dans le secteur agricole et une alimentation saine et durable*), amely elvileg garantálja a gazdasági kapcsolatokban a felek egyenlőségének feltételeit (EGalim 1, 2019). A törvénynek három célja van: tisztességes árat biztosítani a termelőknek, hogy méltósággal élhessenek a munkájukból; a termékek egészségügyi, környezeti és táplálkozási minőségének erősítése; egészséges, biztonságos és fenntartható élelmiszerek népszerűsítése mindenki számára (EGalim 1, 2019). Viszont egy szakszervezet kimutatta, hogy a tehéntejet még mindig 15%-kal a termelési költségek alatt vásárolják fel, a húst pedig 14%-kal alacsonyabban. Az állam megbüntette több millió euróra azokat a nagy kereskedő cégeket, amelyek ennek a törvénynek a beszerzésre vonatkozó előírásait megkerülve külföldről próbáltak élelmiszereket szerezni. További probléma a különböző szabadkereskedelmi szerződés bevezetése és alkalmazása. Ezekkel az a fő gond, hogy olyan országokból importálnak a francia piacra mezőgazdasági árukat, ahol nem feltétlenül azokat a módszereket alkalmazzák, mint Európában (például a húsáért tartott marhát hormonokkal vagy egyéb hasonló szerekkel kezelik). Francia szervezetek a francia áruk minőségének folyamatos javulására hívják fel a figyelmet, de ezzel párhuzamosan a kötelező előírások többletköltséget is okoznak a gazdáknak. A második legnagyobb szakszervezet azt akarja, hogy az élelmiszertörvény 44. cikke

alapján tiltják meg azoknak a mezőgazdasági termékeknek a behozatalát, amelyek nem felelnek meg az uniós előírásoknak. Utolsó problémaként a gazdák saját helyzetének értékelését lehetne megemlíteni, akik negatívan látják a sorsukat, leginkább azért, mert kevés bevételük van (és magas köreikben az öngyilkosságok száma), illetve a munkaerő-részesedésük a teljes népességben is 3% alá csökkent (Delanglade, 2020). Ennek a problémának a része a túlzott bürokrácia is, amely szintén kihívások és költségek elé állítja a gazdákat (Matalon, 2019).

Az előző években nagy tiltakozáshullám futott végig Franciaországon. Fougier (Malsang, 2018) szerint, noha a mezőgazdasági szervezetek nem támogatták hivatalosan a sárgamellényesek akcióit, van kapcsolat a sárgamellényesek és a zöldoverallosok (a tiltakozásokban részt vevő mezőgazdák – *salopettes vertes*) között. A demográfus Hervé Le Bras kimutatta (Plummer et al., 2018), hogy a sárga mellényesek első nagy tiltakozása 2019. november 17-én a legerősebben azokban a régiókban talált követőkre, amelyet az „üresség átlójának” (*diagonale du vide*) neveznek. Ez a francia vidéknek különösen az Ardennek és a Pireneusok közötti részére utal, amely, szemben pl. Párizs, Lyon vagy Marseille térségeivel, a 19. és 20. századi társadalmi változásokból és az industrializációból nem profitált, így elnéptelenedett (Fumey, 2009). Ennek a területnek az a jellegzetessége, hogy sokan élnek elszigetelten, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés nélkül, és a helyi vállalkozások már eltűntek vagy eltűnőben vannak. A tiltakozásban fiskális elkeseredést és a társadalomtól való eltávolodás hangulatát lehetett érezni. Franciaországban a középkor óta léteztek parasztlázadók, akik az adók ellen léptek fel. Ezek a mozgalmak végigkísérték a történelmet, legutóbbi példa a tiltakozásokra a 2013-as *Bonnets Rouges* (vörös sapkák) volt, a tiltakozóknak a francia forradalomra is utaló viselete miatt (Malsang, 2018).

A Bonnet Rouges tiltakozás egy, a fuvarozók által szállított nehéz terhekre vonatkozó adónem miatt indult el, ám a tiltakozások hatására a kormányzat visszakozott. Voltak mezőgazdasági tüntetések is, amelyeket az FNSEA vezetett 2019 júliusában a szabadkereskedelmi megállapodások ellen (Mercosur és Ceta), aztán annak az évnek októberében és novemberében tiltakozásokat szerveztek az agribashing és az új környezeti problémák (glifozát), valamint az alacsony felvásárlási árak miatt (van der Ploeg, 2020: 602).

Ugyanakkor az a kérdés is felvetődik, hogy egyáltalán ki számít mezőgazdának. A mezőgazdasági termelő (*d'agriculture professionnelle*) meghatározásának tépje pedig az, hogy ki férhet hozzá a támogatásokhoz (föld- és állatalapú, illetve beruházási támogatások), amelyre a többségi szakszervezet féltékenyen figyel (Sencébé, 2021).

AZ AGRÁRIUM ÉS A BŰNÖZÉS

Az *agribashing* egyik legszélsőségesebb megnyilvánulási formája lehet, amikor bűncselekményeket követnek el agrárvállalkozások és termelők ellen. Erre hivatkozva hozták létre a Nemzeti Csendőrségben a Déméter-sejtet, amelynek működése lehetővé teszi egyrészt a mezőgazdasági közösséggel való együttműködés javítását és az információk összegyűjtését, másrészt a támadásokat szervező szélsőséges csoportok terveinek megismerését és végrehajtásuk megakadályozását, harmadrészt a fellépések összehangolását és azok hatékonyabbá tételét (Présentation, 2019). A Belügyminisztérium részt vesz a Földművelésügyi Minisztérium által kezdeményezett *Agribashing Observatoires* (agribashing megfigyelőhelyek) létrehozásában. Az egység hatáskörébe tartozik a megelőzés és a monitoring is.

A statisztikák szerint a mezőgazdaság elleni különböző bűncselekményekben a vagyoni kár 2019-ben enyhe növekedést

mutatott. Ez 216-tal több incidenst jelentett a korábbi évhez képest, a különféle bűnesetek száma pedig összesen 14 498 volt. Ha az egyes bűncselekmények körét bontjuk tovább, akkor kétharmaduk (64,5%) egyszerű lopásnak minősül, amelyek például farmokon (vagy azokon kívül) fordultak elő. Ezekből 24 eset volt erőszakos lopás, a járművekből elkövetett lopások 1310 esetet tettek ki, a számuk a korábbi időszakhoz képest csökkent. A különböző károkozások/rongálások száma 1675 volt. A betörések és a csalások száma 1484, ami enyhe növekedést mutat, csakúgy, mint a gépjárműlopások száma (657 eset). Fontos jellegzetességük a bűncselekményeknek, hogy erős szezonális tendencia jellemzi őket, mivel elsősorban tavasszal és nyáron van a csúcspontjuk. A gabonaföldek jelentősen érintettek a bűncselekményekben. Ez a jelenség azzal magyarázható, hogy az ilyen helyeken sok mezőgazdasági gép található, amelyek például az emberkereskedelmet is elősegíthetik. Például 2019. évben 314 traktor és 307 mezőgazdasági gép ellopását jelentették be. Mivel a traktorárok jelentős emelkedést mutattak, ezért a munkagépek ellopása komoly kárt okozott a termelőknek (Présentation, 2019).

Azonban a bűnözéssel kapcsolatos problémának van egy másik oldala, amikor a gazdák követnek el kihágásokat, bűncselekményeket, ha bizonyos dolgok ellen tiltakoznak. Az egyik ilyen esetben a korábbi agrárminiszter asszony, Dominique Voynet is szenvedő alany volt. Betörve az irodájába borsót és lisztet szórtak szét a tiltakozók, sőt a minisztérium tisztviselőivel szemben fizikai erőszakot is alkalmaztak. Az egyik elkövetőnek az eset szabadságvesztéssel végződött (Binctin, 2014; Sencébé, 2021). Egy másik esetben 2020 februárjában a rendőrség „statisztálása” mellett az FNSEA és a JA tagjai különböző mezőgazdasági termékeket dobtak le egy toulouse-i környezetvédelmi egyesület épülete elé. Ez megfélemlítési kísérletnek tűnt, és az otthonok

körüli, peszticidmentes zónák létrehozásáról szóló vitákra adott válaszként fogható fel (Sencébé, 2021). Az FNSEA által szervezett számos tüntetésen előfordult, hogy hígrágyát vittek a prefektúrák elé, fosztogatták a közvagyon, betörték az intézményekbe anélkül, hogy a rendőrség beavatkozott volna, vagy a belügyminisztérium tett volna valamit (Sencébé, 2021). A Parc naturel régional du Morvan-t (Morvan-i regionális természetvédelmi park) 2013-ban mintegy 150 gazdálkodó dúlta fel az FNSEA szakszervezet „büntető expedícióra” való felhívását követően. 70 traktorral vonultak a tüntetők a helyszínre, árkokat ástak a réteken, trágyarakásokat építettek, gumibroncsokat és szalmát gyűjtöttek fel. Az ok mindösszesen annyi volt, hogy a park konzultációt kezdeményezett annak érdekében, hogy a tenyésztőkkel szerződést kössenek a vízfolyások és a partok védelmét lehetővé tevő intézkedésekről, miközben meghagyták volna az állatállományok itatási lehetőségét (Sencébé, 2021).

Sencébé (2021) egy baljós együttműködés felsejlését látja a csendőrséggel kötött megállapodás hátterében. A Déméter-sejt létrehozása egy „baráti” megállapodás volt a felek között (termelők, csendőrség), hogy minden agráriumot ért támadás ellen képes legyen fellépni. Viszont a Déméter-sejt követi és megpróbálja megakadályozni az ideológiai természetű, szimbolikus jellegű akciókat is. Ezért a sejt – egyesek számára aggasztóan – egy politikai rendőrség képét ölti magára. Sencébé szerint a megfigyelés bizonyos szervezetekre irányulhat. Szerintem ide sorolhatóak azok, akik egyes tevékenységek ellen tiltakoznak, illetve akik a felbujtói lehetnek ilyen tiltakozóknak: a pipacsmozgalom, amely a peszticidek beszüntetését szorgalmazza, és amelyet egymillió polgár támogat. Azok a polgármesterek, akik rendeleteket fogadtatnak el a mezőgazdaságban használt kémiai mérgekkel szemben. Több tízezer termelő, akik már az ökológiai gazdálkodást választot-

ták. Sokan, akik a paraszti mezőgazdaság modelljét védik a tehenek, sertések vagy csirkék gyárainak örült projektjei ellen. A polgárok százezrei is célpontok lehetnek, akik elkötelezték magukat a transzgenikus szójabab nagymértékű behozatala és a gyári gazdálkodás, a madarak és a rovarok pusztulása ellen, a szennyeződésmentes folyók és a zöld alga nélküli partok mellett, valamint a kiváló minőségű élelmiszerek mellett (Sencébé, 2021).

ÖSSZEFOGLALÁS

Az angol agribashing fogalom (amely elterjedt lett a francia közbeszédben) születése a különböző érdekvédelmi szervezetek és szakírók tevékenységi körében keresendő. A kifejezést minden egyes, agráriumot és agrártermelőt ért negatív következményhez előszeretettel kötik, ám a fogalom értelmezése kapcsán fel lehet arra figyelni, hogy nem feltétlenül a negatív kritikák jelentik az agrárium igazi gondját.

Ha megpróbáljuk kifejezetten azonosítani az agribashing körébe tartozó jelenségeket, akkor természetesen elsősorban a fizikai támadásokat kell idevenni, amelyek gyakran bűncselekményeket jelentenek (pl. lopás, rongálás, zavarás). Vannak azonban politikai, sőt szimbolikus cselekvések is, amelyek egyes gazdák ellen irányulhatnak például az állatjóléti vagy növényegészségügyi kérdések miatt. Ráadásul a termelőknek a mezőgazdasági tevékenységük miatt a szomszédaikkal is kialakulhatnak konfliktusaik.

Az agribashing egyik nagy problémája a médiával kapcsolatos kérdéskör. A társadalom a médiából értesül vagy nem értesül a mezőgazdasági világ érdekességeiről, ugyanakkor nem tagadható, hogy az emberek többsége nem ismeri az agráriumot és hiába a támogatás, elismerés

irányukba, a róluk szóló kép meglehetősen naiv és illuzórikus az átlagember fejében. A társadalom és az agrárium között már régen megszűnt a kapcsolat és a párbeszéd, gyakran csak negatív információkat kapnak az emberek. Az egyes agrárszereplők ezért használják előszeretettel a közösségi médiát, ahol szívesen bemutatják és megbeszéli a követőikkel az egyes agrármunkákat, eredményeiket és tájékoztatják gondjaikról is a nagyérdeműt. Problémás lehet akkor a szóhasználat, ha az agribashing eszközt éppen más mezőgazdasági érdekcsoportok akarják felhasználni, hogy a konkurenciájukat járassák le, vagy saját szerepüket értékeljék felül. Az agribashing passzív-agresszív magyarázatához képest jobb megoldást adhatnánk, ha a mezőgazdasággal kapcsolatos hozzáállást az átlagemberek részéről az agrártudatlanság kifejezéshez kapcsolnánk.

A francia mezőgazdaság gondjai között fel lehet lelteni a biztos nyugdíj kérdését, a mezőgazdasági áruk alacsony felvásárlási árait, a peszticidellenes politikát és közhangulatot, valamint a külföldi áruk megjelenését a francia piacokon, amelyek komoly versenyt támasztanak a francia termékekkel szemben, noha nincsenek olyan elvárások és szabályok alatt, mint az utóbbiak. Talán nem véletlen, hogy a sárgamellényesek tiltakozásai során számos mezőgazdasági termelő is részt vett a soraikban.

Az agribashing egy érdekes fogalom, amely talán nem minden alkalommal fejezi ki a pontos helyzetet, és talán nem mindig közvetlen támadásnak számít a mezőgazdaságnak címzett kritika. Fontos az értő bírálat, ugyanakkor tagadhatatlan, hogy számos válságtünet jelent meg a mezőgazdaságban.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- Agribashing: mythe ou réalité ? (továbbiakban: Agribashing). (2019) miamedia, <https://miamedia.fr/2019/09/03/agribashing-mythe-ou-realite-miamedia/>
- Agriculteurs: comment lutter contre l'agri-bashing? (továbbiakban: Agriculteurs) 2020. január 31. WebLex. <https://www.weblex.fr/weblex-actualite/agriculteurs-comment-lutter-contre-lagri-bashing>
- Bachelet, A. & Carpon, A. (2019. október 8.): Les agriculteurs bloquent les routes pour pousser un « cri de détresse». Terre-net. <https://www.terre-net.fr/actualite-agricole/politique-syndicalisme/article/les-agriculteurs-bloquent-les-routes-pour-pousser-un-cri-de-detresse-205-152813.html>
- Binctin, B. (2014. május 31.): La violente répression contre la Confédération paysanne tranche avec la mansuétude à l'égard des actes de la FNSEA. Reporterre. <https://reporterre.net/La-violente-repression-contre-la-Confederation-paysanne-tranche-avec-la>
- C'est quoi « l'agribashing », contre lequel manifestent les agriculteurs? (továbbiakban: C'est quoi) 2019. október 22. L'Obs. <https://www.nouvelobs.com/societe/20191022.OBS20150/c-est-quoi-l-agribashing-contre-lequel-manifestent-les-agriculteurs.html>
- Caraes, D. (2019. május 9.): Agribashing: Un terme à proscrire pour comprendre la relation agriculture et société. Chambres d'agriculture France. <https://chambres-agriculture.fr/actualites/toutes-les-actualites/detail-de-lactualite/actualites/agribashing-un-terme-a-proscrire-pour-comprendre-la-relation-agriculture-et-societe/>
- Carrey, P. (2020. február 21.): Les plaies des champs. Libération. https://www.liberation.fr/france/2020/02/21/les-plaies-des-champs_1779254/
- Delanglade, S. (2020. január 28.): Contre l'agribashing, l'agriloving. Les Echos. <https://www.lesechos.fr/idees-debats/editos-analyses/contre-lagribashing-lagriloving-1166869>
- Ecophyto. (továbbiakban: Ecophyto) Chambres d'agriculture France. <https://chambres-agriculture.fr/agriculteur-et-politiques/ecophyto/>
- EGalim 1 : ce que contient la loi Agriculture et Alimentation. (továbbiakban: EGalim 1) A Francia Mezőgazdasági és Élelmészeti Minisztérium honlapja. 2019. február 11. <https://agriculture.gouv.fr/egalim-ce-que-contient-la-loi-agriculture-et-alimentation>
- Foucart, S. & Horel, S. (2020. február 13.): « Agribashing » : un levier d'influence pour une partie du monde agricole. Le Monde. https://www.lemonde.fr/planete/article/2020/02/13/agribashing-un-levier-d-influence-pour-une-partie-du-monde-agricole_6029444_3244.html
- Fougier, E. (2018): Le monde agricole face au défi de l'agribashing. Jelentés. https://www.fnsea-bassin-parisien.fr/wp-content/uploads/2018/09/Synth%C3%A8se_Rapport-agribashing_E.-Fougier.pdf
- Fumey, G. (2009. október 26.): *La france en diagonales*. Les cafés géographiques. <http://cafe-geo.net/wp-content/uploads/france-en-diagonales.pdf>
- Lastennet, Y. (2020. február 7.): Agribashing : la préfecture de la Sarthe ouvre une cellule pour venir en aide aux agriculteurs. France Bleu. <https://www.francebleu.fr/infos/agriculture-peche/agribashing-la-prefecture-de-la-sarthe-ouvre-une-cellule-pour-venir-en-aide-aux-agriculteurs-1581076217>
- Leclercq, A. (2019. május 20.): Le maire de Langouët interdit les pesticides à proximité des habitations. +Positivr. <https://positivr.fr/langouet-pesticides-interdits-pres-maisons/>
- Malsang, I. (2018. december 9.): „Agri-bashing”: les agriculteurs sous-estiment leur bonne image dans le public. Actualités du droit. <https://www.actualitesdudroit.fr/browse/environnement-qualite/qualite/18216/agri-bashing-les-agriculteurs-sous-estiment-leur-bonne-image-dans-le-public>
- Matalon, V. (2019. október 22.): „Ce n'est pas l'agribashing qui pousse au suicide !”: des agriculteurs regrettent la mobilisation lancée par la FNSEA. franceinfo. https://www.francetvinfo.fr/economie/emploi/metiers/agriculture/crise-des-eleveurs/ce-n-est-pas-l-agribashing-qui-pousse-au-suicide-des-agriculteurs-regrettent-la-mobilisation-lancee-par-la-fnsea_3670559.html
- Mer, R. (2018. július 2.): Agribashing, vraiment (II)? Du buzz et des réseaux sociaux. Revue Sesame. <https://revue-sesame-inrae.fr/agribashing-vraiment-ii/>

- Michel, C. (2019. augusztus 17.): Un maire convoqué devant le tribunal pour avoir interdit l'usage des pesticides près des habitations. *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/planete/article/2019/08/17/un-maire-convoque-devant-le-tribunal-apres-avoir-interdit-l-usage-des-pesticides-pres-des-habitations_5500332_3244.html
- Plummer, W., Maligorne, C. & Gazzane, H. (2018. november 22.): «Gilets jaunes» : la manifestation de samedi autorisée au Champ-de-Mars à Paris. *Le Figaro*. <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2018/11/22/01016-20181122LIVWW00014-en-direct-gilets-jaunes-blocages-impots-fiscalite-carburant-taxes-gouvernement-ras-le-bol-fiscal-pouvoir-d-achat.php>
- Présentation de « DEMETER », la cellule nationale de suivi des atteintes au monde agricole. (továbbiakban: Présentation) 2019. december 13. <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-ministres-de-l-Interieur/Archives-Christophe-Castaner/Dossiers-de-presse/Presentation-de-DEMETER-la-cellule-nationale-de-suivi-des-atteintes-au-monde-agricole>
- Radisson, L. (2019. október 25.): Pesticides: la justice administrative annule l'emblématique arrêté de Langouët. *Actu-Environnement.com*. <https://www.actu-environnement.com/ae/news/pesticide-langouet-justice-34304.php4>
- Schelcher, D. (2020): Territorialiser les circuits de consommation : la solution pour créer des cercles vertueux qui bénéficient aux producteurs agricoles. *Annales des Mines - Réalités industrielles*, 2(Mai 2020), 42–45.
- Sencébé, Y. (2021. április 26.): *Agribashing. La (dis)qualification de la critique au temps de la transition agroécologique*. Vocabulaire critique & spéculatif des transitions [en ligne]. <https://hal.inrae.fr/hal-03517322>
- van der Ploeg, J. D. (2020): Farmers' upheaval, climate crisis and populism. *The journal of peasant studies*, 47(3), 589–605. <https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1725490>

South Transdanubian farmers operating in wooded pastures of the economic sector in the form of an in-depth interview. After analysing the interviews and summarizing the results, it turned out that there are reasons to maintain grazing on wooded pastures other than the income maximization: calm lifestyle, being closer to nature. An important observation is that none of the farms surveyed was able to benefit from available incentive support, which can be attributed to the strict and very specific obligations - the development of the expected tree density was not viable.

PROJECTION OF THE CONFLICT BETWEEN AGRICULTURE AND SOCIETY IN FRANCE

By: Gyuris, Árpád

Keywords: French agriculture, pesticides, media

JEL: Q18, R10, K32

This paper deals with the meaning of the term agribashing and the interactions between agriculture and society. The term was first used by French farmers and tries to describe the perceived or real “harassment” of the agricultural producers or the agricultural sector from certain groups of society. Crime also appears in this context and, unfortunately, producers can also lose their patience in their protests, which can even lead to acts of violence. The topic is also not irrelevant to Hungarian science and society. If we think about the adoption of this concept for the Hungarian situation, we should proceed with caution, because the concept is not sufficiently clear, there are many other problems in agriculture, and its continued unjustified use can hinder social dialogue.

The question may arise how well-founded this term is, whether there is legitimate criticism or suggestions from society that the growers should take into account, and how wise it is from the side of the state to take part in this debate, or what position it should take. In this paper, I review studies on French agriculture that discuss the acts that fall within the scope of agribashing from different perspectives, as well as the concept itself. The topic is not irrelevant to Hungarian science and society either, as the relationship between agriculture and society raises many questions here as well.

Agribashing and attacks on agriculture can even be seen as a crisis phenomenon. In the article, I indicate several problems that have an impact on French agriculture (i.e., whether it is possible to survive financially, issues related to pesticides, imports) rather than misunderstood criticisms. In the article, I indicate several problems that have an impact on French agriculture (i.e. whether it is possible to survive financially, issues related to pesticides, imports), which should be addressed instead of the issues that are currently under critique.